

ORJİNAL ARAŞTIRMA ORIGINAL RESEARCH

DOI: 10.5336/nurses.2022-94199

Yaşamın Anlamı ve Spiritüel İyi Oluş ile Ölüme Karşı Tutum Arasındaki İlişki: Tanımlayıcı Bir Çalışma

The Relationship Between Meaning of Life and Spiritual Well-Being and Attitude Towards Death: A Descriptive Study

Şeyda CAN^a, Emel AVÇİN^b

^aYalova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları ABD, Yalova, Türkiye

^bYalova Üniversitesi Termal Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Yalova, Türkiye

ÖZET Amaç: Bu araştırmanın amacı, yaşamın anlamı ve spiritüel iyi oluş ile ölüme karşı tutum arasındaki ilişkiyi belirlemektir. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırmanın türü tanımlayıcı-betimsel ve ilişkiseldir. Araştırmanın evrenini, Türkiye’de yaşayan 18-65 yaş arası erişkin bireyler örneklemi ise 13 Ekim 2021-13 Ocak 2022 tarihleri arasında örneklem kriterlerini karşılayan 410 birey oluşturmuştur. Araştırmanın verileri; “bilgi formu”, “Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ)”, “Spiritüel İyi Oluş Ölçeği (SİÖÖ)” ve “Ölüme Karşı Tutum Ölçeği (ÖKTÖ)” ile toplanmıştır. **Bulgular:** Katılımcıların demografik değişkenlerine göre ölçek puanlarına bakıldığında bireylerin gelir düzeyleri ile YAÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Katılımcıların cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocuk sahibi olma, kendi ölümünü düşünme sıklığı ile SİÖÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Katılımcıların eğitim düzeyi, aile tipi ve kendi ölümünü düşünme sıklığı ile ÖKTÖ puanları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Araştırmada yaşamın anlamı, spiritüel iyi oluş ve ölüme karşı tutum ölçekleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). **Sonuç:** Sonuç olarak spiritüel iyi oluş düzeyi arttıkça yaşamın anlamının da arttığı ve kişinin ölüme karşı olumsuz tutumdan ve düşüncelerden uzaklaşmakta olduğu söylenebilir. Kişi ölüme karşı olumsuz tutumdan uzaklaştıkça spiritüel iyi oluşunda artma olduğu ifade edilebilir. Elde edilen sonuçların yaşamın anlamı, spiritüel iyi oluş ve ölüme karşı tutumu etkileyen değişkenlerinin tanımlanmasında ve desteklenmesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

ABSTRACT Objective: The aim of this study was to determine the relationship between the meaning of life, spiritual well-being and attitude towards death. **Material and Methods:** This was a descriptive and relationship-seeking study. The population of the present study consisted of adult individuals between the ages of 18-65 living in Türkiye and the sample consisted of 410 individuals who met the sampling criteria between October 13, 2021-January 13, 2022. The data of the study were collected using the “information form”, “The Meaning in Life Questionnaire (MLQ)”, “Spiritual Well-Being Scale (SWBS)” and “Death Attitude Profile-Revised (DAP-R)”. **Results:** An analysis of the scale scores according to the demographic variables of the participants revealed a statistically significant difference between the income levels of the individuals and the MLQ ($p<0.05$). There was a statistically significant difference between the participants’ gender, marital status, education level, income level, having children or not, and the frequency of thinking about their own death and the SWBS ($p<0.05$). There was a significant difference between the participants’ level of education, family type, and frequency of thinking about their own death and DAP-R scores ($p<0.05$). A significant and positive correlation was found between the meaning of life, spiritual well-being and attitude towards death scales ($p<0.05$). **Conclusion:** In conclusion, it can be argued that the more a person feels spiritually well, the more meaning he attaches to life, which means the person moves away from negative attitudes and thoughts towards death. As the person moves away from negative attitudes towards death, there is an increase in spiritual well-being. The results obtained are important in defining and supporting the variables affecting the meaning of life, spiritual well-being and attitude towards death.

Anahtar Kelimeler: Spiritüel iyi oluş; ölüme karşı tutum; yaşamın anlamı

Keywords: Spiritual well-being; attitude towards death; meaning of life

Bireyi yaşama bağlayan temel bir motivasyon sunan yaşamın anlamı, bireyin yaşamındaki anlam düzeyini ifade eder.¹ Yaşam amaçlarıyla birlikte ele alınan yaşamı anlamlandırma süreci ve anlam

arama çabaları insan yaşamının temel güdüsüdür.² Yaşamında herhangi bir anlamı bulanlar, yaşadıkları zor durumlara daha dayanıklı olabilmekte ve bütün bu olanların bir anlamı olduğuna inanabil-

Correspondence: Şeyda CAN
Yalova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları ABD, Yalova, Türkiye
E-mail: seyda.cann@hotmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 05 Nov 2022

Received in revised form: 27 Dec 2022

Accepted: 12 Jan 2023

Available online: 24 Jan 2023

2146-8893 / Copyright © 2023 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

mektedir.³ Yaşamda anlamın varlığı hayatlarımız için bir amaç oluşturup eylemlerimizi yargılamamıza yardımcı olurken, yaşamda anlamın olmayışı bireyleri psikolojik yönden olumsuz olarak etkiler.⁴

Spiritüel iyi oluş, insanın hayatında bir anlam bularak kendinden daha üstün bir varlığa inanması ile yakından ilişkilidir.⁵ Bu kavram bireylerin yaşamlarındaki algıladıkları hayat kalitesinin önemli bir yansıması olarak kabul görmektedir.⁴ Spiritüel iyi oluş bireyleri fiziksel, ruhsal ve duygusal boyutlarda etkiler aynı zamanda spiritüelliği yüksek olan bireyler hayatı anlamlandırarak hayata daha umutlu bakma noktalarında kendilerini geliştirir.^{6,7}

Ölüm olgusu bilinmezlikler ve kaygı ile dolu karmaşık bir durumdur.⁵ Ölüm tüm yaşayan canlıların deneyimlediği bir durum olmakla birlikte yalnızca insan bu durumun farkında olarak hayatı anlamlandırma uğraşı içine girmiştir.⁸ İnsan varoluşunun doğal bir olayı olan ölüme ve ölme sürecine karşı gösterilen tutum kültürel ve dinî inançlara bağlı olarak değişebilir.⁹ İnsanoğlu ölümlü olduklarını kabul ederek ölümün kaçınılmaz olduğunu düşünse de ölüm anı ve sonrası için kaygılı ve huzursuz hissedebilir.⁸

Ölüm anksiyetesi literatürde spiritüel iyi oluş, yaşam doyumu gibi farklı değişkenlerle ayrı ayrı incelenmiştir.^{10,11} Bu çalışmada; bireylerde yaşam anlamı, spiritüel iyi oluş ve ölüme karşı tutum arasındaki ilişkinin ve etkileyen faktörlerin birlikte ele alınarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda şu soruların cevapları aranmıştır:

1) Erişkin bireylerin, yaşamın anlamı ve spiritüel iyi oluşları ile ölüme karşı tutumları nasıldır?

2) Erişkin bireylerin, yaşamın anlamı ve spiritüel iyi oluşları ile ölüme karşı tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN AMACI VE TÜRÜ

Bu araştırmanın amacı, yaşamın anlamı ve spiritüel iyi oluş ile ölüme karşı tutum arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırmanın türü tanımlayıcı-betimsel ve ilişkiseldir.

ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın evreni ülkemizde yaşayan ve 18-65 yaş aralığında bulunan erişkinler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise 13 Ekim 2021-13 Ocak 2022 tarihleri arasında örneklem kriterlerini karşılayan ve araştırmaya katılmaya gönüllü 410 birey oluşturmuştur. Örneklem dâhil edilme kriterleri; okuryazar olma, araştırmaya katılmaya gönüllü olma ve 18-65 yaş arasında olma idi.

Türkiye İstatistik Kurumu 2021 verilerinden elde edilen 18-65 yaş arası nüfus yaklaşık 52.000.000'dur. Örneklem büyüklüğü; %95 güven seviyesinde %5 (0,05) hata payı ile ana kütleyi temsil edecek şekilde bu çalışma için minimum 390 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak çalışmada bu sayının üzerine çıkılması amaçlanmış ve 410 kişiye ulaşıldığında araştırma sonlandırılmıştır. Çalışma bitiminde yapılan güç analizinde "G*Power 3.1.9.4 (Universität Kiel, Germany)" %5 alfa hata payı ($\alpha=0,05$) çalışmanın evreni temsil gücü %97 olarak belirlenmiştir. Çalışmada ulaşılan 410 kişiye ise kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın verileri; "bilgi formu", "Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ)", "Spiritüel İyi Oluş Ölçeği (SİÖÖ)" ve "Ölüme Karşı Tutum Ölçeği (ÖKTÖ)" ile toplanmıştır.

BİLGİ FORMU

Bilgi formu araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda oluşturulmuştur.^{3,12} Bilgi formu, katılımcıların sosyodemografik durumları ve kendi ölümlerini düşünme sıklıklarının sorgulandığı toplam 8 adet sorudan oluşmuştur.

YAÖ

YAÖ, bireyin hayatında bir anlama sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla Steger ve ark. tarafından geliştirilmiştir.¹³ Çalışmada kullanılan ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliğini ise Demirdağ ve Kalafat yapmıştır.¹⁴ Ölçek 10 maddelik 7'li Likert tip bir ölçektir. Ölçekte ifadeler "kesinlikle yanlış" ile "kesinlikle doğru" şeklinde yanıtlanarak puanlama yapılmaktadır. Ölçekte 9. madde negatif diğerleri pozitif maddelerdir. Ölçeğin alt boyutları var olan anlam ve bulunmaya çalışılan anlamdır. Alt boyutla-

rın Cronbach alfa değerleri Demirdağ ve Kalafat'ın çalışmasında 0,72 ve 0,76 olarak tespit edilmiştir.¹⁴ Ölçekten alınan puan arttıkça yaşamın anlamının arttığı söylenebilir.¹² Araştırmada ölçeğin toplam puanı kullanılmış ve 10 madde için Cronbach alfa değeri 0,71 bulunmuştur.

SİÖÖ

SİÖÖ'yü Ekşi ve Kardaş geliştirmiştir.¹⁵ Ölçek toplam 29 maddeden oluşan 5'li Likert tipte bir ölçektir. Ölçekte ifadeler bana hiç uygun değil ve bana tamamen uygun şeklinde puanlama yapılmaktadır. Ölçeğin 3 alt boyutu; aşkınlık, doğayla uyum ve anomidir. Ölçeğin toplam puanı hesaplanırken anomi alt boyutundaki maddeler ters puanlanır. Ölçek alt boyutlarının Cronbach alfa değerleri sırası ile 0,95, 0,86 ve 0,85 olarak bulunmuştur. Puanlar arttıkça spiritüel iyi oluş düzeyi de artmaktadır. Araştırmada ölçeğin toplam puanı kullanılmış ve toplam puan için Cronbach alfa değeri 0,90 bulunmuştur.

ÖKTÖ

ÖKTÖ, Wong ve ark. tarafından geliştirildi.¹⁶ Ülkemizde ise geçerlilik çalışması Işık ve ark. tarafından yapıldı.¹⁷ Ölçek 5 alt boyut ve toplam 26 maddeden oluşan 7'li Likert tiplidir. Puanlama “kesinlikle katılmıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” arasında olmaktadır. Tarafsız kabullenme, yaklaşım kabullenme, kaçış kabullenme, ölüm korkusu ve ölümden kaçınma alt boyutlarıdır.¹⁸ Her bir boyut için puan alınabileceği gibi ölçek toplam puanı da elde edilebilmektedir. Ölçekten alınan toplam puan arttıkça ölüme karşı bireylerin olumsuz bir tutuma sahip olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,81'dir. Bu araştırmada ise ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,83 olarak bulunmuştur.

VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada kullanılan formlar, Kasım 2021-Ocak 2022 tarihlerinde katılımcılara çevrim içi (e-posta veya mesaj) olarak kartopu örnekleme yöntemi ile gönderilmiş ve kendileri tarafından doldurulması istenmiştir. Örneklem kriterlerine uyan ve çalışmaya katılmaya gönüllü 410 bireye ulaşıldığında ise çalışma tamamlanmıştır. Online toplanan verilerin doldurulması ortalama 15 dk sürmüştür.

VERİLERİN ANALİZİ

Veriler, SPSS 20 paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Parametrik ve nonparametrik testler kullanıldı. Kullanılan ölçeklerin güvenilirliğinin belirlenmesi için “güvenilirlik analizi” yapıldı. Normal dağılımda, skewness ve kurtosis testlerinde $\pm 1,5$ aralığı normal değer kabul edildi ve çalışmadaki verilerin normal dağılıma uygun olduğu bulundu. Değişkenler arası farklılıkların saptanması için tek yönlü varyans analizi (“post hoc” Bonferroni analizi) ve Student t-testi testleri ile karşılaştırma yapıldı. Ölçek puanları arasındaki ilişkinin belirlenmesi için Pearson korelasyon analizi uygulandı. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edildi.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırmanın yürütülebilmesi için Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 13 Ekim 2021 tarihli ve 2021/86 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Katılımcıların bilgilendirilmesi amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan “gönüllü bilgilendirilmiş izin formu” kullanılmış ve tüm süreçte Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun davranılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin sahiplerinden ise e-posta aracılığı ile izin alınmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların 266'sı (%64,9) kadın, 144'ü (%35,1) evlidir. Katılımcıların 254'ü (%61,9) bekâr iken, 258'i (%62,9) üniversite düzeyinde eğitime sahiptir. İki yüz doksan dört (%71,7) kişi gelir getiren bir işte çalışmadığını, 294 kişi ise gelir düzeyinin “orta” olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 323'ü (78,8) çekirdek aileye sahip, 70 (%17,1) kişi de çocuk sahibidir. Kendi ölümünüzü düşünme sıklığı sorulduğunda; 210 (%51,2) kişi “ara sıra”, 30 (%7,3) kişi “hiç” cevabı vermiştir. Araştırmaya katılanların yaş ortalaması $31,96 \pm 8,86$ 'dır (minimum: 18, maksimum: 61) (Tablo 1).

Araştırmada ölçeklerin skewness-kurtosis değerleri $\pm 1,96$ aralığında yer aldığı için normal dağıldığı kabul edilmiştir (Tablo 2). Cinsiyet değişkenine bakıldığında SİÖÖ'den kadın katılımcılar erkek katılımcılardan daha yüksek puan almış ($114,11 \pm 16,074 > 109,22 \pm 15,462$) ve kadın ile erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

TABLO 1: Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri.

Tanımlayıcı özellikler	n (410)	Frekans (%)
Cinsiyet		
Kadın	266	64,9
Erkek	144	35,1
Medeni durum		
Evlü	132	32,2
Bekâr	254	61,9
Boşanmış	24	5,9
Eğitim durumu		
Okuryazar	10	2,4
İlkokul	22	5,4
Ortaokul	13	3,2
Lise	93	22,7
Üniversite	258	62,9
Lisansüstü	14	3,4
Çalışma durumu		
Gelir getiren bir işte çalışıyor	116	28,3
Gelir getiren bir işte çalışmıyor	294	71,7
Gelir düzeyi		
İyi	51	12,4
Orta	294	71,7
Kötü	65	15,9
Aile tipi		
Çekirdek aile	323	78,8
Geniş aile	87	21,2
Çocuk sahibi olma durumu		
Evet	70	17,1
Hayır	340	82,9
Kendi ölümünüzü düşünme sıklığınız		
Çok sık	79	19,3
Ara sıra	210	51,2
Çok seyrek	91	22,2
Hiç	30	7,3
Minimum-maksimum	$\bar{X} \pm SS$	
Yaş 18-61	31,96 $\pm$ 8,86	

SS: Standart sapma.

($p=0,003$). Medeni durumu “boşanmış” şeklinde olan katılımcıların SİÖÖ’den aldıkları puan en yüksek bulunmuş ve gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0,027$). Eğitim düzeyi “lise” olan katılımcılar SİÖÖ ve ÖKTÖ’den en yüksek puanı almış, aynı zamanda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Gelir düzeyi iyi olan katılımcılar araştırmada kullanılan 3 ölçekten de en yüksek puanı almışlardır. Gelir düzeyi değişkenine ait gruplar ile YAÖ ve SİÖÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Aile tipi “çekirdek aile” olanlar ÖKTÖ’den yüksek puanı almış ($120,85 \pm 18,582 > 115,57 \pm 22,344$) ve gruplar arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p=0,025$). Çocuk sahibi olan katılımcıların SİÖÖ puanları, olmayanlardan daha yüksek ve aralarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0,004$). Katılımcılardan kendi ölümünü “ara sıra” düşünenlerin SİÖÖ ve ÖKTÖ puanı diğerlerinden daha yüksektir. Kendi ölümünü düşünme sıklığı değişkeni grupları ile SİÖÖ ($p=0,001$) ve ÖKTÖ ($p=0,011$) puanları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

Yaşamın anlamı, spiritüel iyi oluş ve ölüme karşı tutum ölçekleri arasındaki ilişki Tablo 4’te verilmiştir. SİÖÖ ile YAÖ arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$), kişi için spiritüel iyi oluş düzeyi arttıkça yaşamın anlamının da artmakta olduğu ifade edilebilir. ÖKTÖ ile YAÖ arasında pozitif yönde olan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). ÖKTÖ’den alınan puanın artması kişinin ölüme karşı negatif tutum geliştirdiğini göstermektedir. Bu nedenle yaşamın anlamı arttıkça kişinin ölüme karşı olumsuz tutumdan ve ölümlle ilgili düşüncelerden uzaklaşmakta olduğu söylenebilir. ÖKTÖ ile SİÖÖ arasında pozitif

TABLO 2: Yaşamın Anlamı Ölçeği, Spiritüel İyi Oluş Ölçeği ve Ölüme Karşı Tutum Ölçeğine ait tanımlayıcı istatistikler.

n=410	$\bar{X} \pm SS$	Minimum	Maksimum	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)	Cronbach alfa
Yaşamın Anlamı Ölçeği	47,35 $\pm$ 8,614	16	70	0,048	0,212	0,707
Spiritüel İyi Oluş Ölçeği	112,39 $\pm$ 16,014	66	145	-0,427	-0,313	0,904
Ölüme Karşı Tutum Ölçeği	119,73 $\pm$ 19,532	50	181	-0,301	0,355	0,833

SS: Standart sapma.

TABLO 3: Katılımcıların özellikleri ile Yaşamın Anlamı Ölçeği, Spiritüel İyi Oluş Ölçeği ve Ölüme Karşı Tutum Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.

	Yaşamın Anlamı Ölçeği		Spiritüel İyi Oluş Ölçeği		Ölüme Karşı Tutum Ölçeği	
	$\bar{X} \pm SS$	Test ve p değeri	$\bar{X} \pm SS$	Test ve p değeri	$\bar{X} \pm SS$	Test ve p değeri
Cinsiyet						
Kadın	47,64±8,446	t=0,908	114,11±16,074	t=2,980	120,55±17,394	t=1,164
Erkek	46,83±8,921	p=0,365	109,22±15,462	p=0,003	118,20±22,953	p=0,245
Medeni durum						
Evli ¹	47,60±8,070	F=0,175	116,29±14,858	F=3,642	120,09±20,987	F=0,024
Bekâr ²	47,26±8,657	p=0,840	111,31±16,133	p=0,027	119,65±19,257	p=0,976
Boşanmış ³	49,50±16,683		119,75±19,155	Post hoc: 2-1,3	118,50±13,478	
Eğitim durumu						
Okuryazar ¹	42,40±7,648	F=1,492	100,70±18,037	F=2,367	108,50±22,545	F=3,428
İlkokul ²	48,09±8,901	p=0,191	114,32±11,511	p=0,039	122,41±20,325	p=0,005
Ortaokul ³	43,77±12,187		109,54±13,998	Post hoc: 1-2,4,5; 3-6	108,92±32,753	Post hoc: 1-2,4,5; 2-3,6; 3-4,5; 4-6
Lise ⁴	46,66±8,327		115,58±15,457		123,18±20,503	
Üniversite ⁵	47,85±8,478		111,97±15,882		119,93±17,513	
Lisansüstü ⁶	48,43±8,653		106,79±23,272		106,93±21,582	
Çalışma durumu						
Gelir getiren işte çalışıyorum	47,85±8,884	t=0,741	112,42±16,842	t=0,027	118,34±22,733	t=-0,900
Gelir getiren işte çalışmıyorum	47,15±8,512	p=0,459	112,37±15,706	p=0,979	120,27±18,128	p=0,369
Gelir düzeyi						
İyi	49,86±8,395	F=4,861	113,76±15,372	F=5,731	122,41±15,813	F=0,872
Orta	47,45±8,589	p=0,008	113,50±15,860	p=0,004	119,73±20,533	p=0,419
Kötü	44,92±8,384	Post hoc: 1-3	106,29±16,059	Post hoc: 3-1,2	117,58±17,379	
Aile tipi						
Çekirdek aile	46,97±8,196	t=-1,721	111,90±15,358	t=1,179	120,85±18,582	t=2,245
Geniş aile	48,76±9,938	p=0,086	114,18±18,233	p=0,239	115,57±22,344	p=0,025
Çocuk sahibi olma durumu						
Evet	47,07±8,405	t=-0,298	117,34±13,628	t=2,868	120,29±21,984	t=0,263
Hayır	47,41±8,667	p=0,766	111,37±16,294	p=0,004	119,61±19,021	p=0,793
Kendi ölümünü düşünme sıklığı						
Çok sık	47,18±9,850	F=0,477	108,32±17,764	F=5,615	120,32±22,061	F=3,790
Ara sıra	47,61±8,260	p=0,699	115,46±15,182	p=0,001	121,85±17,945	p=0,011
Çok seyrek	47,46±7,393		109,44±15,032	Post hoc: 2-1,3	117,53±18,583	Post hoc: 2-4
Hiç	45,63±10,975		110,57±16,179		110,00±23,067	

SS: Standart sapma.

TABLO 4: Yaşamın Anlamı Ölçeği, Spiritüel İyi Oluş Ölçeği ve Ölüme Karşı Tutum Ölçeği arasındaki ilişki.

	n=410	Yaşamın Anlamı Ölçeği	Spiritüel İyi Oluş Ölçeği	Ölüme Karşı Tutum Ölçeği
Yaşamın Anlamı Ölçeği	r değeri p değeri	-		
Spiritüel İyi Oluş Ölçeği	r değeri p değeri	0,379 0,000	-	
Ölüme Karşı Tutum Ölçeği	r değeri p değeri	0,355 0,000	0,294 0,000	-

yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür ($p<0,05$). Kişi ölüme karşı olumsuz tutumdan uzaklaştıkça spiri-

tüel iyi oluşunda artma olduğu ifade edilebilir (Tablo 4).

TARTIŞMA

Bu araştırma, yaşamın anlamı ve spiritüel iyi oluş ile ölüme karşı tutum arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmış, elde edilen sonuçlar ilgili alanyazın doğrultusunda tartışılmıştır.

Araştırmada katılımcıların, ortalamanın biraz üzerinde yaşamın anlamına sahip olduğu görülmektedir (Tablo 2). YAÖ'nün toplam puan üzerinden değerlendirildiği farklı çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir.^{8,19} Bireylerin hayatta karşılaştıkları farklı zorluklarda hayatlarına devam edebilmeleri için güç kaynağı olan yaşamın anlamının bireysel, sosyal, toplumsal faktörlerden etkilenebileceği ve birey için farklı yaşam dönemlerinde bu anlamın değişebileceği düşünülmektedir.

Araştırmada gelir düzeyi iyi olan katılımcıların, anlamlı olarak yüksek düzeyde yaşamın anlamına sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Kul ve ark. çalışmasında, bireylerin gelir düzeyleri ile yaşamlarının anlamı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.³ Aileye giren aylık gelir seviyesi yükseldikçe mevcut anlam düzeyleri artarken, aranan anlam düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir. Seki ve ark. sağlık bilimleri fakültesi son sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmalarında, yaşamın anlamı ile bireylerin gelir düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamışlardır.² Özcan ve ark. tarafından yapılan konuyla ilgili bir çalışmada, yaşamın anlamı ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir.¹¹ Literatürde bireylerin gelir düzeyleri ile yaşamın anlamları arasında farklı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Bu sonuçların örneklem gruplarının bireysel özelliklerinin yanı sıra verilerin toplandığı dönemlerin ekonomik koşullarından da kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Araştırmada katılımcıların spiritüel durumlarının, ortalamanın üzerinde ve iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Spiritüel iyi oluşu yüksek olan bireylerin, yaşamın anlamını bularak memnun olmaları, umutlu olmaları, kendine güvenmeleri ve zor zamanlarda mücadele edebilmeleri nedeniyle psikolojik ve ruhsal olarak daha sağlıklı oldukları belirtilmiştir.¹⁵ Literatürde, araştırmadan elde edilen sonuçlardan daha yüksek spiritüel iyi oluş düzeylerinin

olduğu farklı çalışmalar bulunmaktadır.^{5,20,21} Bu durumun, örneklem gruplarının farklı bireysel özelliklerinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmada cinsiyet değişkeninin spiritüel iyi oluşu anlamlı olarak etkilediği belirlenmiştir (Tablo 3). Kadınların spiritüel iyi oluşları erkek katılımcılara göre daha iyiydi. Dalcı ve ark.nın çalışmasında, hastaların manevi iyi oluşlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmüştür.²² Literatürde araştırmadan elde edilen bulgulardan farklı olarak cinsiyet değişkeninin spiritüel iyi oluşu etkilemediği belirlenen farklı çalışmalar bulunmaktadır.^{5,20,21} Göçen'in çalışmasında, erkek cinsiyeti ile psikolojik iyi oluş arasında negatif bir ilişki belirlenmiştir.²³ Gencer ve ark.nın çalışmasında ise araştırmadan elde edilen sonuçlara benzer şekilde spiritüel iyi oluşun kadın katılımcıların lehine anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.²⁴ Araştırmada kadınların spiritüel iyi oluşlarının, erkeklere oranla yüksek çıkmasının kadınların aile bakımları ile ilgili yüklendiği roller ve bu konularda daha duyarlı olması ile ilişki olabileceğini düşündürdü. Araştırmalardan çıkan farklı sonuçlar ise kültürel farklılıklar ve bireysel özellikler ile ilişkili olabilir.

Araştırmada katılımcıların gelir durumları düzeldikçe spiritüel iyi oluşlarının arttığı belirlenmiştir. Gürsu ve Ay tarafından konuyla ilgili yapılan bir araştırmadan elde edilen sonuçlara benzer şekilde bireylerin gelirleri arttıkça spiritüel iyi oluşlarının da arttığı tespit edilmiştir.²⁵ Ayhan ve Seki'nin araştırma sonuçlarına göre katılımcıların gelir düzeylerinin spiritüel iyi oluşlarını etkilemediği görülmüştür.⁵ Dalcı ve ark. çalışmalarında, hastaların manevi iyi oluşlarının gelir durumuna göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.²² Elde edilen bu sonuçlar, bireylerin sosyoekonomik durumlarının spiritüel iyi oluşları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmada evli ya da boşanmış bireylerin bekâr bireylere göre spiritüel iyi oluşlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürde benzer sonuçları elde eden araştırmalar mevcuttur.^{7,26} Araştırmada eşinden ayrılmış bireylerin en yüksek spiritüel iyi oluşa sahip olmasının ise bu bireylerin kendi ya da çocuklarının sorumluluğunu daha fazla üstlenmeleri ile ilgili olabileceğini düşündürdü. Araş-

tırmadan elde edilen sonuçlardan farklı olarak literatürde medeni durumun spiritüel iyi oluşu etkilemediği çalışmalar da bulunmaktadır.^{5,20,22}

Araştırmada eğitim düzeyi lise olan katılımcılar spiritüel iyi oluştan en yüksek puanı almış aynı zamanda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Dalcı ve ark. çalışmalarında, katılımcıların spiritüel iyi oluş puanlarının eğitim düzeyine göre farklılaştığı ve ilköğretim mezunu hastaların spiritüel iyi oluşlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.²² Kutlu ve ark.nın çalışmalarında, eğitim düzeyi değişkeninin spiritüel iyi oluş toplam puanlarını etkilemediği görülmüştür.²⁰ Ancak fark anlamlı olmasa da eğitim açısından lise mezunu olanların spiritüel iyi oluş toplam puanı ön lisans, lisans ve üzeri olanlara göre göreceli olarak daha düşüktü. Literatürde eğitim düzeyi düştükçe, maneviyata yönelimlerinin arttığı bildirildiği çalışmalar mevcuttur.²⁷ Araştırmadan elde edilen sonuçlardan farklı olarak literatürde eğitim durumunun spiritüel iyi oluşu etkilemediğinin belirlendiği farklı çalışmalar da vardır.^{5,21} Bu durumun, örneklem grubunun bireysel özellikleri ile ilgili olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmada çocuk sahibi olanların spiritüel iyi oluşlarının olmayanlara göre anlamlı olarak daha iyi olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Şirin'in çalışmasında, çocuk sayısı ile spiritüel iyi oluşun alt boyutu olan anomide anlamlı derecede farklılaşmakta olduğu tespit edilmiştir.²¹ Kutlu ve ark.nın çalışmalarında, çocuk sahibi olma ile spiritüel iyi oluş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır.²⁰ Buna göre çocuğu olan hemşirelerin spiritüel iyi oluşlarının, çocuğu olmayanlara göre anlamlı farkla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar literatürü destekler niteliktedir.

Araştırmada kendi ölümünü ara sıra düşünenlerin spiritüel iyi oluş puanları anlamlı olarak diğerlerinden daha yüksekti (Tablo 3). Kendi ölümünü düşünmek, ölüm gerçeği ile farklı durumlarda yüzleşmek, bir yakınının ölümüne tanık olmak ölüm korkusunu artıran önemli sebepler arasında sayılmaktadır.²⁸ Literatürde katılımcıların ölümüne karşı tutumları ile kendi ölümünü düşünme sıklığı arasındaki ilişkinin incelendiği farklı çalışmalar bulunmaktadır.^{10,29} Ancak literatürde katılımcıların spiritüel iyi oluşları ile kendi ölümünü düşünme sıklıkları ara-

sındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bireylerin spiritüel iyi oluşları kendi ölümünü düşünme sıklığını etkileyebilir. Araştırmadan elde edilen bu sonucun aralarındaki ilişkinin ortaya konulması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada ölümüne karşı tutum puan ortalamasına bakıldığında, katılımcıların ölümüne karşı olumsuz bir tutuma sahip olduğu görülmektedir. ÖKTÖ'de puanların artması, ölümüne karşı olumsuz bir tutum olduğunu gösterir. Literatürde ölümüne karşı tutumun araştırma sonuçları ile benzer ve araştırma sonuçlarından daha iyi olduğunu gösteren farklı çalışmalar bulunmaktadır.^{18,29,30}

Araştırmada lise düzeyinde eğitim seviyesine sahip olan katılımcıların anlamlı olarak ölümüne karşı olumsuz bir tutuma sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Araştırmadan elde edilen sonuçlardan farklı olarak Yılmaz ve Vermişli çalışmalarında, eğitim değişkeni ile ÖKTÖ alt boyut puanlarının karşılaştırılmasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.³¹ Farklı bir çalışmada da hasta yakınlarının eğitim düzeyleri ile ölümüne karşı tutumları arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.²⁹ Özer ve ark.nın çalışmalarında, hemşirelik öğrencilerinin sınıflarına, anne ya da baba eğitim seviyelerine göre ölümüne karşı tutumlarının değişmediği görülmüştür.³⁰ Araştırmadan elde edilen sonuçların bireylerin kişisel özellikleri ile ilişkili olabileceğini düşündürmüştür.

Araştırmada kendi ölümünü çok sık ve ara ara düşünenlerin çok seyrek ve hiç düşünmeyenlere göre anlamlı olarak ölümüne karşı daha olumsuz bir tutuma sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Araştırmada ölümüne karşı olumsuz bir tutuma sahip olanlarda kendi ölümünü düşünme sıklığının fazla görülmesinin beklenen bir durum olduğu düşünüldü. Araştırmadan elde edilen sonuçlara benzer şekilde Benli ve Yıldırım'ın çalışmasında, bireylerin ölümü düşünme sıklığının ölümüne karşı tutumlarını etkilediği görülmüştür.¹⁰ Araştırmadan elde edilen sonuçlardan farklı olarak Menekli ve Şentürk'ün çalışmasında, hasta yakınlarının kendi ölümünü düşünme sıklığı ile ölümüne karşı tutumları arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir.²⁹ Araştırmadan elde edilen farklı sonuçların, bireylerin geçmiş deneyimleri ve kişisel özellikleri ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmada çekirdek aile tipine sahip olan katılımcıların ölüme karşı tutumlarının, geniş aile tipine sahip olanlardan anlamlı olarak daha olumsuz olduğu görülmüştür (Tablo 3). Literatürde aile tipine göre ölüm kaygısının incelendiği bir çalışmaya rastlanmadı. Ancak literatürde bekâr bireylerin evli olanlara göre daha yüksek ölüm kaygısı yaşadıklarının belirtildiği farklı çalışmalar bulunmaktadır.^{8,29} Bu durum, bireylerin aile tipine göre sosyal etkileşim düzeylerinin ve sosyal destek sistemlerinin etkilenebileceği dolayısı ile ölüme karşı tutumlarının da değişebileceğini düşündürdü.

Araştırmada YAÖ, SİÖ ve ÖKTÖ arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç doğrultusunda bireylerin spiritüel iyi oluş düzeyi arttıkça yaşamlarının anlamının da artmakta olduğu ifade edilebilir. ÖKTÖ'den alınan puanın artması kişinin ölüme karşı negatif tutum geliştirdiğini göstermektedir. Bu nedenle yaşamın anlamı arttıkça kişinin ölüme karşı olumsuz tutumdan ve ölümle ilgili düşüncelerden uzaklaşmakta olduğu söylenebilir. Kişi ölüme karşı olumsuz tutumdan uzaklaştıkça, spiritüel iyi oluşunda artma olduğu ifade edilebilir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara benzer şekilde Ekşi ve ark. çalışmalarında, yaşamın anlam ve amacı ile bireylerin ölüm kaygıları arasında anlamlı ve doğru orantılı bir ilişki bulunmuştur.⁸ Ekşi ve ark. çalışmalarında spiritüel iyi oluş, yaşamda anlam ve psikolojik dayanıklılık değişkenleri arasında anlamlı pozitif ilişkiler belirlemiştir.⁴ Bu sonuç, öğretmenlerin spiritüel iyi oluş ve yaşamdan algıladıkları anlam arttıkça psikolojik dayanıklılıklarının da arttığını göstermektedir. Farklı bir çalışmada, yaşamın anlamı sonuçlarının ölüm kaygısını %0,1 oranında yordadığı belirlenmiştir.³² García-Alandete ve ark.'nın yaptığı çalışmada ise yaşamın anlamının psikolojik iyi oluş üzerinde güçlü bir şekilde ve pozitif yönde yordayıcı etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.³³ Özcan ve ark. çalışmalarında, yaşamın anlamı ile ölüm anksiyetesi arasında pozitif yönde bir ilişki tespit etmişlerdir.¹¹ Literatürde öldükten sonra bir hayat olduğunu kabul etmenin manevi iyi oluşu artırdığı görüldükçe, tam tersi ölümü bir yok olma durumu olarak algılamının ise manevi iyi oluşu azalttığı belirlenen çalışmalar da bulunmaktadır.⁵ Araştırmadan elde edilen sonuçlar literatürü destekler niteliktedir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışmada belirlenen yaşamın anlamı, spiritüel iyi oluş ve ölüme karşı tutum verilerin toplandığı örneklem ile sınırlıdır. Bu durum, çalışma sonuçlarının sadece bu gruba genellenebileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ

Araştırmada katılımcıların farklı demografik özellikleri ile yaşamın anlamı, spiritüel iyi oluş ve ölüme karşı tutumları incelenmiştir. Katılımcıların gelir düzeyleri ile yaşamın anlamı; cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocuk sahibi olma, kendi ölümünü düşünme sıklığı ile spiritüel iyi oluşları; eğitim düzeyi, aile tipi ve kendi ölümünü düşünme sıklığı ile ölüme karşı tutumları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Bireylerin yaşamın anlamı ve spiritüel iyi oluşları arttıkça, ölüme karşı olumsuz tutumlarının azaldığı görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlar ölüme karşı olumsuz tutumun değiştirilmesinde, yaşamın anlamı ve spiritüel iyi oluşun iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bunun sağlanmasında bireylerin psikososyal destek sistemlerinin, kişiler arası ilişkilerinin ve farkındalık düzeylerinin artırılması önerilebilir. Bireylerin tercihleride göz önünde bulundurularak bireylerin yaşamlarına anlam katabilecek farklı boyutlarda bireylerin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda ayrıca bireylerin yaşam kalitesinin ve eğitim seviyelerinin iyileştirmesine yönelik girişimler önerilebilir.

Alanyazın incelendiğinde, bu araştırmada konu edinilen 3 değişkeni bir arada bulunduran bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Yaşamın anlamı, spiritüel iyi oluş ve ölüme karşı tutumun bireylerin ruh sağlığında ve yaşamlarını devam ettirebilmelerinde önemli bir işlevi olduğu düşünüldüğünde bu faktörleri etkileyen değişkenlerin ve aralarındaki ilişkinin incelenip tespit edilmesinin alana önemli katkı sağlayabileceği öngörülmektedir. Bu nedenle elde edilen sonuçların bireylere gerekli desteğin sağlanabilmesi ile ilgili yaklaşımlara ve ileriki çalışmalara rehberlik edebileceği düşünülmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet,

gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin

çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma hazırlanırken tüm yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Çelik ND. Üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam ve yaşam amaçları arasındaki ilişki [The relationship between meaning in life and the purpose of life for university students]. *Mediterranean Journal of Humanities*. 2016;6(1):133-41. [Crossref]
- Seki HÖ, Ayhan D, Söyünmez S. Sağlık bilimleri fakültesi son sınıf öğrencilerinin akademik yeterlikleri ile yaşamın anlamı arasındaki ilişki [The relationship between academic competencies and meaning of life in last year health sciences students]. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*. 2021;16(61):264-77. [Crossref]
- Kul A, Demir R, Katmer AN. Covid-19 salgını döneminde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak yaşam anlamı ve kaygı [Meaning of life and anxiety as predictors of psychological resilience during the covid-19 epidemic]. *Electronic Turkish Studies*. 2020;15(6):696-719. [Crossref]
- Ekşi H, Boyalı C, Ümmet D. Öğretmen adaylarının spiritüel iyi oluş ile yaşamda anlam değişkenlerinin psikolojik dayanıklılığı yordaması: Bir yapısal eşitlik modeli (YEM) denemesi [Predictive role of spiritual well being and meaning in life on psychological hardiness levels of teacher candidates: a testing Structural Equation Modelling (SEM)]. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 2019;27(4):1695-704. [Crossref]
- Ayhan D, Seki HÖ. Yetişkin bireylerde ölüm algısının manevi iyi oluş üzerine etkisi [The effect of perception of death on spiritual well-being in adults]. *Black Sea Journal of Health Science*. 2022;5(3):424-9. [Crossref]
- Çalışkan Ş, Dilmaç B. Evli bireylerde manevi iyi oluş, ailede yılmazlık ve yaşamın anlamı arasındaki yordayıcı ilişkiler [Relationships between spiritual well-being, resilience in the family and the meaning of life in married individuals]. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2022;11(1):113-27. [Crossref]
- Uğurluoğlu D, Erdem R. Travma geçiren bireylerin spiritüel iyi oluşlarının travma sonrası büyümeleri üzerine etkisi [The impact of individuals' spiritual well-being who go through a trauma on posttraumatic growth]. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2019;21(3):833-58. [Crossref]
- Ekşi F, Okan N, Kökçam B, Ekşi H. Yaşamın anlamı ve yaşamın amacı değişkenlerinin ölüm kaygısını yordamaları üzerine bir model denemesi [A model experiment on the meaning of life and purpose of life variables, death anxiety procedures]. *International Journal of Social and Humanities Sciences*. 2019;6(32):72-84. [Crossref]
- Souza MCDS, Sousa JM, Lago DMSK, Borges MDS, Ribeiro LM, Guilhem DB. Evaluation of the death attitude profile-revised: A study with health science undergraduate students. *Texto & Contexto-Enfermagem*. 2017;26. [Crossref]
- Benli SS, Yıldırım A. Hemşirelerde yaşam doyumu ve ölüme karşı tutum arasındaki ilişki [Relationship between nurses' life satisfaction and attitudes towards death]. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2017;6(4):167-79. [Link]
- Özcan G, Ekşi H, Ekşi F. Üniversite öğrencilerinde yaşamın anlamı ile öz-aşkınlık ilişkisinde ölüm anksiyetesinin aracılık rolü [Mediating role of death anxiety in correlation with the meaning in life and self-transcendence in the university students]. *Kriz Dergisi*. 2020;28(2):71-87. [Link]
- Saraç H, İpek AN, Çavuş, FZ. Üniversite öğrencilerinin yaşam anlamı düzeylerinin farklı değişkenler bağlamında incelenmesi [Investigation of the university students' levels of meaning in life in the context of different variables] *Academic Review of Humanities and Social Sciences*. 2018;1(1):50-61. [Link]
- Steger MF, Frazier P, Oishi S, Kaler M. The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*. 2006;53(1):80-93. [Crossref]
- Demirdağ S, Kalafat S. Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Meaning in Life Questionnaire (MLQ): The study of adaptation to turkish, validity and reliability]. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2015;16(2):83-95. [Link]
- Ekşi H, Kardaş S. Spiritüel iyi oluş: Ölçek geliştirme ve geçerliği [Spiritual well-being: Scale development and validation]. *Spiritual Psychology and Counseling*. 2017;2(1):73-88. [Crossref]
- Wong P, Reker G, Gesser G. Death attitude profile-revised: a multidimensional measure of attitudes death. In: Neimeyer RA, ed. *Death Anxiety Handbook*. 1st ed. Washington, DC: Taylor & Francis; 1994. p.120-44. [Crossref]
- İşık E, Fadiloğlu Ç, Demir Y. Ölüm Karşı Tutum Ölçeğinin Türkçe çevirisinin hemşire popülasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması [A study of the reliability and validity of the Turkish version of Death Attitude Profile-Revised DAP-R in the nurse population]. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*. 2009;11(2):28-43. [Link]
- Üstündağ S, Babadağ Savaş B, Yıldırım Y, Usta Yeşilbalkan Ö. Hemşirelik öğrencilerinin ölümüne karşı tutumlarının incelenmesi [The investigation of nursing students' attitudes towards death]. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku Tarihi Dergisi*. 2019;27(3):269-76. [Crossref]
- Yaran K. Adölesan dönemdeki üniversite öğrencilerinin mutluluk ve yaşamın anlamının akıllı telefon bağımlılığına etkisi [Yüksek lisans tezi]. Malatya: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2020. [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2022]. [Link]
- Kutlu Ö, Ermin C, Aygün D. Yoğun bakım hemşirelerinin spiritüel iyi oluşları ile manevi bakım algılarının değerlendirilmesi [The relationship evaluation of intensive care nurses spiritual well-being and spiritual care perceptions]. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*. 2020;3(3):130-42. [Link]
- Şirin T. Evli çiftlerin spiritüel iyi oluşları ile evlilik doyumu arasındaki ilişki [The relationship between spiritual well-being and marriage satisfaction of married couples]. *Ekev Akademi Dergisi*. 2019;(77):389-410. [Link]
- Dalcalı BK, Durgun H, Can Ş. Onkoloji biriminde tedavi alan hastaların manevi iyi oluşları ve yaşam kaliteleri [Spiritual well-being and quality of life in patients who receive treatment in oncology units]. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 2021;9(2):536-53. [Crossref]

23. Göçen A. Öğretmenlerin yaşam anlamı, psikolojik sermaye ve cinsiyetinin psikolojik iyi oluşlarına etkisi [Teachers' life meaning, psychological capital and gender's effect on their psychological well-being]. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi. 2019;8(1):135-53. [\[Link\]](#)
24. Gencer N, Obuz AT, Babahanoğlu R. Üniversite öğrencilerinde spiritüel iyi oluş ve toplumsal cinsiyet algısı [Spiritual well-being and gender perception of university students]. Hitit İlahiyat Dergisi. 2021;20(2):717-50. [\[Crossref\]](#)
25. Gürsu O, Ay Y. Din, manevi iyi oluş ve yaşlılık [Religion, spiritual well-being and aging]. Journal of International Social Research. 2018;11(61):1176-90. [\[Crossref\]](#)
26. Nurkan A. Yetişkinlerin spiritüel iyi oluş düzeyleri ile bağlanma stilleri ve olumlu sosyal davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi; 2020. [Erişim tarihi: 1 Ekim 2022]. Erişim linki: [\[Link\]](#)
27. Pahlevan Sharif S, Ong FS. Education moderates the relationship between spirituality with quality of life and stress among Malay Muslim women with breast cancer. J Relig Health. 2019;58(4):1060-71. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
28. Kimter N, Köftegöl Ö. Yetişkinlerde ölüm kaygısı ile dindarlık arasındaki ilişki üzerine bir inceleme [A research on the relationship between death anxiety and religiosity in adults]. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 2017;19(36):55-82. [\[Crossref\]](#)
29. Menekli T, Şentürk S. The relationship between attitudes of relatives of terminal stage patients towards death and principles about dying with dignity. Medical Records. 2022;4(3):380-7. [\[Crossref\]](#)
30. Özer Z, Yıldırım D, Bölüktaş P. Hemşirelik öğrencilerinin ölüme karşı tutumları [Attitudes of nursing students towards death]. Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2015;2(4):1-13. [\[Link\]](#)
31. Yılmaz E, Vermişli S. Yoğun bakımda çalışan hemşirelerin ölüme ve ölmekte olan bireye bakım vermeye ilişkin tutumları [Attitudes of nurses who work in intensive care units towards death and caring for dying people]. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2015;2(2):41-6. [\[Link\]](#)
32. Yüksel MY, Güneş F, Akdağ C. Investigation of the death anxiety and meaning in life levels among middle-aged adults. Spiritual Psychology and Counseling. 2017;2(2):165-81. [\[Crossref\]](#)
33. García-Alandete J, Martínez ER, Sellés Nohales P, Soucase Lozano B. Meaning in life and psychological well-being in spanish emerging adults. Acta Colombiana de Psicología. 2018;21(1):196-216. [\[Crossref\]](#)